

## **ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКИЙ (ВНУТРІШНЬОФІРМОВИЙ) КОНТРОЛЬ ЗА ВИТРАТАМИ І ДОХОДАМИ У РОСЛИННИЦТВІ**

**В. Дерій**, канд. екон. наук, доцент  
*Тернопільська академія народного господарства*

**У** системі управління витратами і доходами сільськогосподарського підприємства важливу роль відіграє внутрішньогосподарський (внутрішньофірмовий) контроль. Це контроль, що здійснюється в межах певного підприємства (господарства, фірми) його керівниками і спеціалістами відповідно до їхніх повноважень.

У рослинництві контроль здійснюють головний агроном, агрономи, бригадири рілєничих бригад, бригадири тракторних бригад, ланкові і, звичайно, самі працівники рослинництва (самоконтроль), а також економісти, працівники обліку і внутрішні контролери.

Головний агроном як найвищий керівник рослинницької галузі стежить за виконанням планів розвитку рослинництва, своєчасністю та якістю виконання усіх сільськогосподарських робіт загалом в підприємстві (господарстві, фірмі). Для головного агронома дуже важливо, щоб зменшувалась собівартість продукції: скорочувались затрати праці на одиницю продукції, втрати продукції під час її збирання, зберігання, переробки і транспортування; забезпечувався збут (продаж) продукції за максимально вигідними для сільськогосподарського підприємства цінами і своєчасно надходили від покупців кошти.

Отже, головний агроном більше займається стратегічним контролем.

Агрономи (рільничих бригад, з насінництва, із захисту рослин) контролюють, перелано, виконання планів розвитку і проведення спланованих для рослинництва агротехнічних заходів. У процесі контролю агрономи повинні звертати увагу не тільки на те, як розвиваються рослини і чи вчасно виконуються сільськогосподарські роботи, але й на те, чи економічно доцільними є відповідні витрати та який рівень доходів отримав виробничий підрозділ за місяць, квартал, рік або ж цикл робіт.

Бригадири рільничих бригад наглядають за виходом членів їхніх бригад на роботу; виконанням ними виробничих завдань та якістю проведених робіт; контролюють обсяги наданих послуг працівниками допоміжних виробництв власного підприємства і сторонніми організаціями; наявність, надходження та вийбуття запасів, основних засобів; обсяги виробленої продукції рослинництва.

Бригадири тракторних бригад мають дещо складніше завдання, ніж їхні колеги — бригадири рільничих бригад, адже члени тракторних бригад (механізатори) можуть працювати як в різних місцях власного підприємства, так і за його межами. Бригадири тракторних бригад мають контролювати загальний стан тракторів, комбайнів, інших сільськогосподарських машин і механізмів; вихід механізаторів на роботу, якість та ефективність виконаної роботи; витрати пально-мастильних матеріалів, запасних частин; умовні (розрахункові) доходи від діяльності машинно-тракторного парку.

Ланкові більше наближені до безпосереднього виконавця, а нерідко і є безпосередніми виконавцями, яким доплачують 15–20% від основної (тарифної) ставки оплати праці за виконання ними керівництва ланкою. Завдання ланкових полягає в тому, щоб контролювати обсяги, терміни і якість робіт, які виконуються безпосередніми виконавцями. Тут доцільно забезпечити взаєморозуміння між ланковими і виконавцями, чітко розмежувати їхні права, обов'язки та відповідальність. Не менш важливо, щоб ланкові вели точний та своєчасний облік виконаних робіт і відзначали явні порушення технологічної й трудової дисципліни.

Безпосередні виконавці (механізатори, працівники рільничої бригади) зобов'язані здійснювати самоконтроль, тобто стежити за тим, щоб виконувались своєчасно і якісно

всі роботи, які повинні виконуватись за вказівками бригадирів або ланкових.

Істотну роль у процесі внутрішньогосподарського контролю за витратами і доходами у рослинництві відіграє головний бухгалтер підприємства, який разом з економістом підприємства бере участь у процесі планування витрат на виробництво продукції та у формуванні майбутніх доходів за видами діяльності, каналами (напрямами) збуту та видами продукції, конкретними покупцями і замовниками, вітчизняним і зарубіжними товарними та валютними ринками тощо. Проводячи попередній контроль витрат і доходів, головний бухгалтер підприємства зобов'язаний встановити ступінь їх реальності, тобто чи не плануються невиправдано великі витрати на виробництво продукції рослинництва та чи не переоцінені можливості обсягів збуту продукції покупцям і не завищені суми доходів, зважаючи на оцінку ринку в майбутньому році. Тут важливо, найголовніше, не прогадати в потенційних цінах на продукцію рослинництва, які, на жаль, в останні роки змінюються стрибкоподібно, приносячи сільськогосподарським товаровиробникам більше розчарувань, ніж радості.

Кожен, хто приймає рішення про здійснення матеріальних, трудових та інших витрат, має відчувати обов'язок перед підприємством щодо доцільності і законності цих витрат, адже невиправдані витрати безпосередньо впливають на фінансові результати. Однак не всі, хто вирішує питання про проведення витрат, патріотично налаштовані щодо свого підприємства і не завжди відповідально ставляться до усних та письмових рішень, які їм доводиться приймати. Тому головний бухгалтер підприємства, як одна із його перших осіб, через свідомість яких проходять значні обсяги оперативної облікової та необлікової інформації, мусить стратегічно розглядати витрати та інтуїтивно відчувати їх життєдайну природу.

Велика відповідальність покладається і на працівників обліку, які приймають від виробничих підрозділів первинні документи та узагальнюють інформацію про обсяги виробництва і витрат. Ці працівники обліку зобов'язані ретельно та без поспіху переглянути всі документи, які вони приймають; поспілкуватись із представниками виробничої сфери з метою встановлення реальної ситуації на виробництві, виробити напрями поліпшення облікової і контрольної роботи в підрозділі, провести узагальнення облікової інформації

та проаналізувати її відповідно до планових показників. У випадку нагальної потреби бухгалтер з обліку виробництва повинен ще раз зустрітись із виробничниками з метою уточнення ситуації щодо обсягів та витрат виробництва, а також для отримання усних або письмових пояснень.

Бухгалтер з обліку виробництва повинен тісно співпрацювати з економістом підприємства, який забезпечує контроль за виконанням виробничими підрозділами своїх госпрозрахункових завдань в розрізі назв продукції та її обсягів, витрат на виробництво за статтями і елементами, за внутрішньогосподарською реалізацією (використанням) продукції та узгодженістю цін на неї тощо.

Внутрішні штатні контролери працюють у великих і середніх за розмірами сільськогосподарських підприємствах. За доходами і витратами вони проводять епізодичний контроль. Крім того, внутрішні штатні контролери повинні координувати контрольньо-ревізійний процес у всіх структурних підрозділах підприємства (в тому числі й в рослинництві) та методично і практично допомагати усім, хто повинен здійснювати контроль у межах даного підприємства.

На внутрішніх штатних контролерів покладено відповідальність за організацію та ефективність проведення внутрішньогосподарського контролю.

Плануючи свою роботу, внутрішні контролери повинні виходити із особливостей діяль-

ності підприємства, його потреб у здійсненні контролю, потенційних обсягів необхідних контрольньо-ревізійних робіт для підприємства, ресурсу корисного часу на власні перевірки і ревізії в підприємстві, діючої системи контролю та можливостей її поліпшення, розподілу обов'язків між виконавцями на різних рівнях контрольної ієрархії тощо. Щодо організації внутрішньогосподарської (внутрішньофірмового) контролю на підприємстві, то тут необхідно визначити обсяг контрольньо-ревізійних робіт в просторі часу, скласти план і графіки їх виконання, забезпечити виконавців нормативно-правовими актами, зразками заповнених документів контрольньо-ревізійного типу, акти інвентаризації, інвентаризаційними опсами і т. д.

Внутрішньогосподарський контроль за витратами і доходами в рослинництві не повинен бути заформалізований, а реальний та дієвий. Краще виконати менший обсяг контрольньо-ревізійних робіт, але те, що буде зроблено, мало конкретний результат (користь) для підприємства. З метою підвищення ефективності внутрішньогосподарського контролю потрібно змусити всіх причетних до цього виду контролю не рідше двох разів на рік відзвітувати у письмовій формі про те, що ними конкретно зроблено із передбачених контрольньо-ревізійних заходів.



## Це цікаво

### РОСЛИНИ ВЗИМКУ

Зовсім нежиттєздатними виглядають деякі рослини в зимовому лісі. А втім, навіть в самі люті мори дерева та кущі, інші рослини не припиняють свого життя. Вони в цей період лише відпочивають, накопичують сили для майбутньої весни. Це особливий стан спокою у рослин.

У стані спокою у рослин значно знижений обмін речовин, практично припиняється їх видимий ріст. Крохмаль перетворюється в цукри і жири, цукри використовуються на процеси дихання, яке в 200–400 разів менш інтенсивне, ніж влітку. Ріст теж продовжується, але без видимих ознак. Як у вічнозелених, так і листопадних рослин в цей період закладаються нові бруньки, елементи квіток, без яких життєдіяльність весною була б не можливою. Це все виникло в процесі багатоміліардної еволюції під дією несприятливих кліматичних умов.

Тривалість періоду спокою у різних рослин різна. В стан глибокого спокою дерева та кущі впадають дуже рано, коли погода, на перший погляд, дозволяє їм бути то рости. Сигналом для переходу в цей стан слугує зменшення тривалості світлового дня.

Деякі південні рослини, якщо їх намагатися вирощувати в північних широтах, не приживаються там лише по тій причині, що не здатні вловити сигнал для переходу в стан спокою, адже там, де вони традиційно ростуть, зовсім інша тривалість світлового дня. Коли ж вони "розберуться" що до чого, буває вже занадто холодно, і вони від цього гинуть. Для того щоб такі рослини раніше входили в стан спокою, їх треба ще до настання темряви накривати світлонепрониклими плівками. Так можна примусити рослини своєчасно розпочати підготовку до зими.

Закінчення на стор. 16.